

სოფლის მეურნეობის განვითარების პერსპექტივები ევროინტეგრაციის გზაზე

თამარ ლაზარიშვილი

ასისტენტ-პროფესორი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის

თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

tamar.lazariashvili@tsu.ge

ანოტაცია

სოფლის მეურნეობა ქვეყნის ეკონომიკისთვის მნიშვნელოვან დარგს წარმოადგენს. სექტორის განვითარება მნიშვნელოვანია როგორც ქვეყნის სასურსათო უსაფრთხოების განსამტკიცებლად, ასევე რეგიონების განვითარებისა და სოფლად მცხოვრები მოსახლეობის სოციალ-ეკონომიკური პირობებისა და ზოგადი კეთილდღეობის გასაუმჯობესებლად. სტატიაში განხილულია სოფლის მეურნეობის განვითარების პერსპექტივები ევროინტეგრაციის გზაზე, დასაბუთებულია სექტორის მნიშვნელობა ეკონომიკურ ზრდასა და მოსახლეობის კეთილდღეობის გაუმჯობესებაში. გაანალიზებულია საქართველოს სოფლის მეურნეობის სექტორში არსებული მდგომარეობა, გამოვლენილია ხელშემშლელი ფაქტორები, რომლებიც აფერხებს სოფლის მეურნეობის განვითარებას საქართველოში. ნაშრომის ბოლოს შემუშავებულია დასკვნები და შემოთავაზებულია რეკომენდაციები სოფლის მეურნეობის პერსპექტივების განვითარებისათვის.

საკვანძო სიტყვები: სოფლის მეურნეობა, სასოფლო-სამეურნეო პროდუქცია, ეკონომიკური სარგებელი, განვითარების პერსპექტივები.

პრობლემის აქტუალობა

სოფლის მეურნეობა მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ეკონომიკის მდგრადი განვითარების პროცესში და უზრუნველყოფს როგორც ეკონომიკური, ასევე, გარემოსდაცვითი და სოციალური სარგებლის ზრდას. ეკონომიკური სარგებელი შესაძლებელია იყოს: სასოფლო-სამეურნეო სექტორსა და მომიჯნავე დარგებში წარმოების ზრდით გამოწვეული მთლიანი შიდა პროდუქტის ზრდა, პროდუქტის ან მომსახურების დივერსიფიკაცია, ეკონომიკური რისკების მართვის გაუმჯობესება, რისკების შემცირება, თანამედროვე მწვანე ტექნოლოგიების გამოყენებით ინოვაციური ზრდა და სხვა. სოფლის მეურნეობაში ტექნოლოგიური პროცესები მჭიდროდ არის დაკავშირებული მიწასთან, როგორც წარმოების ძირითად საშუალებასთან. ამასთან გაეროს სურსათისა და სოფლის მეურნეობის ორგანიზაციის (FAO) მონაცემებით 2050 წელს მოსახლეობა 9,6 მილიარდი იქნება, რის გამოც მსოფლიოში სურსათის წარმოება 70%-ით მაინც უნდა გაიზარდოს, რაც სოფლის მეურნეობის სექტორს მნიშვნელოვანი გამოწვევების წინაშე აყენებს (Lazariashvili, 2024).

დღეისათვის სოფლის მეურნეობის სექტორის განვითარებას ნებისმიერ განვითარებულ ქვეყანაში განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება. ევროპულ ქვეყნებში, მიუხედავად იმისა, რომ სექტორის წილი მთლიანი შიდა პროდუქტის სტრუქტურაში დროში შემცირების ტენდენციით ხასიათდება, ზოგადად ეფექტიანობის მაჩვენებლები დარგში ზრდადია. მიუხედავად იმისა, რომ სექტორში ძირითადი კონკურენტები იმპორტიორები არიან, ქართული სასოფლო სამეურნეო პროდუქტების კონკურენტუნარიანობის გაზრდა უნდა მოხდეს საექსპორტო პოტენციალის ამაღლებით. ქართული სასოფლო სამეურნეო პროდუქტები, როგორიცაა: ღვინო, თხილი, ჩაი,

ციტრუსები, ზოგიერთი სხვა ხილი, აგრეთვე მეფუტკრეობის პროდუქტები, აქვთ შესაძლებლობა მოიპოვონ საკუთარი ნიშა მსოფლიო ბაზარზე, რისთვისაც საჭიროა სწორი სახელმწიფო პოლიტიკის გატარება სოფლის მეურნეობის სექტორის განვითარებისა და მსოფლიო ბაზარზე ქართული პროდუქტის კონკურენტუნარიანობის ხელშეწყობისათვის (Erkomaishvili et al., 2017).

ევროპასთან სიახლოვე და განვითარებული სატრანსპორტო კავშირები ევროპასა და სხვა რეგიონებთან, ასევე სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტებზე მოსახლეობის ზრდის ტენდენცია კიდევ უფრო აქტუალურს ხდის ამ სფეროს განვითარებისადმი ინტერესს და მნიშვნელობას (ლაზარიაშვილი, 2022).

საქართველოში სასოფლო სამეურნეო პროდუქტების წარმოება ტრადიციული სფეროა, მისი წარმოების განვითარებისთვის მნიშვნელოვანია: სოფლის მეურნეობის განვითარების სტრატეგიის შემუშავება; სახელმწიფოს ხელშეწყობა ფერმერების მხარდაჭერის კუთხით და ასევე, მნიშვნელოვანია საერთაშორისო ორგანიზაციების მხრიდან ჩართულობის უზრუნველყოფა; უცხოური ინვესტიციებისა და ინვესტორთა გამოცდილების გამოყენება ტრადიციული დარგების (როგორცაა მაგ: მევენახეობა, მეციტრუსეობა, მეფრინველეობა, მებოსტნეობა, აგროტურიზმი).

კვლევის მიზანია საქართველოს სოფლის მეურნეობის სექტორის განვითარების ძირითადი გამოწვევების გამოვლენა და პერსპექტიულ მიმართულებებზე რეკომენდაციების შემუშავება.

კვლევის მეთოდოლოგია

ნაშრომში გამოყენებულია კვლევის სხვადასხვა თეორიულ-მეთოდოლოგიური ინსტრუმენტი, კერძოდ, შეფასებულია საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის, საქართველოს ეკონომიკური პროფილის სამინისტროების მონაცემები, ასევე, შესწავლილია პრობლემასთან დაკავშირებული ანგარიშები და ვებ გვერდებზე განთავსებული მასალები. გაანალიზებულია სამეცნიერო ნაშრომები, გამოყენებულია ანალიზის, სინთეზის, შედარების, ინდუქციისა და სხვა მეთოდი. გამოვლენილია საქართველოს სოფლის მეურნეობის სექტორის განვითარების ხელშემშლელი ფაქტორები.

ბოლო პერიოდში გამოიკვეთა მთლიან შიგა პროდუქტში ამ დარგის წილის შემცირების ტენდენცია. 2023 წელის მონაცემებით, სოფლის მეურნეობის წილი მშპ-ში 6.9% იყო, მაშინ როცა 2022 წელს ეს მაჩვენებელი 7.6%-ს შეადგენდა, 2021 წელს – 8.3%, ხოლო 2020 წელს 9.5%-ს. თუმცა, ისიც აღსანიშნავია, რომ სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტების რეალიზაციიდან მიღებული შემოსავლების წილი შინამეურნეოების ფულად შემოსავლებში 2023 წელს 5.3%-ს შეადგენდა, მაშინ როცა 2022 წელს, ეს მაჩვენებელი 6.5% იყო, 2021 წელს კი 6.3% (Agriculture of Georgia, 2023).

მონაცემები აჩვენებს, რომ მოსახლეობის დიდი ნაწილი მთლიანი შიგა პროდუქტის შედარებით მცირე რაოდენობას აწარმოებს. საქართველოში დღესაც მოსახლეობის უმეტესობა სოფლად ცხოვრობს, თუმცა, ამ რაოდენობის პროპორციული არ არის სოფლის მეურნეობის წილი მშპ-ში. დარგში დაბალია მწარმოებლურობა, ფერმების უმეტესობა წვრილმასშტაბურია, მცირეა შემოსავლები (Kharaishvili & Lobzhanidze, 2024).

საქართველოში დღესაც მოსახლეობის უმეტესობა სოფლად ცხოვრობს, თუმცა, ამ რაოდენობის პროპორციული არ არის სოფლის მეურნეობის წილი მშპ-ში. დარგში დაბალია მწარმოებლურობა, ფერმების უმეტესობა წვრილმასშტაბურია, მცირეა შემოსავლები (Kharaishvili & Lobzhanidze, 2024).

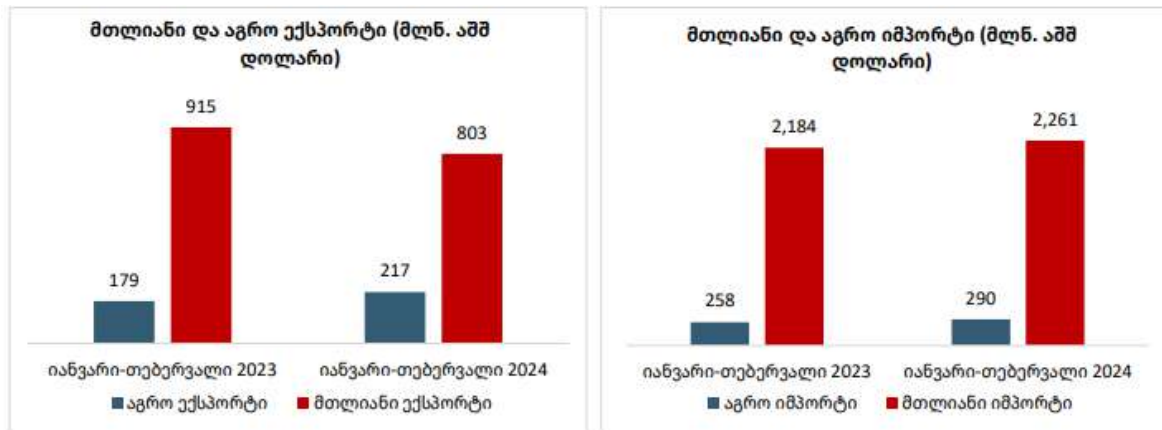
საქართველოს სოფლის მეურნეობაში შექმნილი დამატებული ღირებულება ვერ უზრუნველყოფს მოსახლეობის სასურსათო უსაფრთხოების პრობლემის მოგვარებას. გლობალიზაციის პირობებში ეკონომიკის მთავარ პრობლემად კვლავ მოსახლეობის სურსათით უზრუნველყოფა განიხილება, რაც ძირითადად მაღალმწარმოებლური სოფლის მეურნეობის განვითარე-

ბით უნდა გადაიჭრას. უნდა აღინიშნოს, რომ სახელმწიფოს მიერ ბოლო წლებში განხორციელებული სოფლის მეურნეობის განვითარების მხარდაჭერი არაერთი პროექტი, რომელიც ითვალისწინებს სოფლის მეურნეობის პროდუქტების წარმოების მხარდაჭერას და მენარმეთა წახალისებას. ქვეყანას ამ კუთხით აქვს დიდი პოტენციალი, სწორად წარმართული პოლიტიკის განხორციელების შემთხვევაში. მაგალითად, საქართველოში თხილი ერთ ერთი ფართოდ დაწარმოებული და გავრცელებული კულტურაა, რომლის ექსპორტიც წარმატებით ხორციელდება. თხილისგან განსხვავებით, რომელიც საქართველოს ერთ-ერთი მთავარი საექსპორტო პროდუქტია, ქვეყანაში კაკლის დეფიციტია. საქართველოში წელიწადში, დაახლოებით, 700-900 ათასი დოლარის კაკლის იმპორტი ხორციელდება. ამავე დროს, 1 ჰა-ზე საშუალო მოგება კაკლის ახალი ჯიშის, ჩანდლერის გაშენების შემთხვევაში – 7 ათასი ლარია.

საქართველოს მსგავსი ქვეყნებისათვის სოფლის მეურნეობისა და მასთან დაკავშირებული დარგების განვითარება აუცილებელია ეკონომიკური ზრდისთვის.

დღეისათვის, საქართველოს მოსახლეობის 40%-ზე მეტი სოფლად მცხოვრებია, რომელთა შემოსავლის ძირითად წყაროსაც სოფლის მეურნეობის საქმიანობა წარმოადგენს. კერძოდ, 2023 წლის მონაცემებით, სოფლის მეურნეობის დარგში დასაქმებულთა 17.9%-ია რეგისტრირებული. ამ პირთა უმრავლესობა მცირე ფერმერად ითვლება და მათი შემოსავლების მეოთხედი ძირითადად სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობიდან იქმნება, რაც კიდევ ერთხელ უსვამს ხაზს სოფლის მეურნეობის დარგის მნიშვნელობას ქვეყნისათვის. ამასთანავე, გაცილებით მაღალია დარგში არაოფიციალური დასაქმების მაჩვენებელი, რამდენადაც სოფლად შინამეურნეოების უმეტესობა სოფლის მეურნეობის პროდუქციის პირველადი წარმოებით მიღებულ შემოსავლებზეა დამოკიდებული. სწორედ ამიტომ, სახელმწიფოსთვის სოფლის მეურნეობისა და სოფლის განვითარება ერთ-ერთი პრიორიტეტია, 2012 წლიდან დღემდე, სოფლის მეურნეობა ტრანსფორმაციის გზას გადის. განხორციელდა უმნიშვნელოვანესი საკანონმდებლო და ინსტიტუციური რეფორმები, დაიწყო და გაფართოვდა სახელმწიფო პროგრამები, მნიშვნელოვნად გაიზარდა დარგობრივი სამინისტროს საბიუჯეტო დაფინანსება. დღეის მდგომარეობით, ერთიანი აგროპროექტის ქოლგის ქვეშ 15-ზე მეტი ძირითადი და სეზონური სახელმწიფო პროექტი ხორციელდება. სურსათის უვნებლობის, ვეტერინარიისა და მცენარეთა დაცვის სფეროში ქართული კანონმდებლობა დაახლოვდა ევროკავშირის 180-ზე მეტ სამართლებრივ აქტთან, რამაც განაპირობა ადგილობრივი პროდუქციის ევროკავშირის სტანდარტებთან შესაბამისობა და ხელი შეუწყო ქართული სასოფლო სამეურნეო პროდუქტების ექსპორტს ევროკავშირის ქვეყნებში. 2023 წლის ბოლოსთვის, ევროპის ბაზარი გახსნილი იყო თაფლისა და თაფლის პროდუქტებისთვის, ლოკოკინებისთვის, შავი ზღვის თევზისა და თევზის პროდუქტებისთვის, ასევე დამუშავებული ტყავისა და მატყლის, ცხოველის საკვებისთვის. საქართველოს მთლიანი ექსპორტის მაჩვენებელი 2024 წლის იანვარ-თებერვლის პერიოდში 12%-ით შემცირდა 2023 წლის იმავე პერიოდთან შედარებით (915 მლნ აშშ დოლარიდან – 803 მლნ აშშ დოლარამდე). სხვა საექსპორტო კატეგორიებისგან განსხვავებით, აგრო ექსპორტი 22%-ით გაიზარდა და 2023 წელს არსებული 179 მლნ აშშ დოლარიდან 217 მლნ აშშ დოლარამდე გაიზარდა 2024 წელს. მთლიანობაში, აგრო ექსპორტის წილი მთლიან ექსპორტში 2024 წელს 2023 წელს არსებული 20%-დან 27%-მდე გაიზარდა (იხ. დიაგრამა 1).

საქართველოს მთლიანი აგრო ექსპორტი და
იმპორტი 2023-2024 წლებში (მლნ აშშ დოლარი)

წყარო: ISET, 2024

მთლიანი ქართული ექსპორტისგან განსხვავებით, მთლიანი იმპორტი 4%-ით გაიზარდა და 2023 წელს არსებული 2,184 მლნ აშშ დოლარიდან 2024 წელს 2,261 მლნ აშშ დოლარამდე გაიზარდა. აგრო პროდუქტების იმპორტი 12%-ით გაიზარდა და 2023 წელს არსებული 258 მლნ აშშ დოლარიდან 2024 წელს 290 მლნ აშშ დოლარი შეადგინა. მთლიანობაში, აგრო იმპორტის წილი მთლიან იმპორტში 2024 წელს 2023 წელს არსებული 12%-დან 13%-მდე გაიზარდა.

მიუხედავად ზემოთ აღნიშნული პოზიტიური შედეგებისა, საქართველოს სოფლის მეურნეობის სექტორი კვლავ მრავალი გამოწვევის წინაშე დგას, რომელთაგან ზოგიერთი ეგზისტენციურია. მთავარი გამოწვევაა კლიმატის ცვლილება, რომელიც საფრთხეს უქმნის ნიადაგის გაუდაბნობას, მარილიანობის მატებას, წყალდიდობებს, გვალვებს და სხვა სახეობის კონფრონტაციებს (ხარაიშვილი ე. 2023). კონფრონტაციის ნეგატიური ზემოქმედება თავის მხრივ ამწვავებს სასურსათო უსაფრთხოების პრობლემებს, განსაკუთრებით ნაკლებად განვითარებულ ქვეყნებში. ამ პირობებში წარმოების ზრდისა და ეკონომიკური განვითარების მნიშვნელოვანი პოტენციალი ამ ქვეყნებისთვის იქნება ინოვაციების დანერგვა, მათ შორის ციფრული ტექნოლოგიებისა და პლატფორმების გამოყენება.

2023 წლის მონაცემებით, სოფლის მეურნეობის, მეტყვევობისა და თევზჭერის სექტორების წილი მთლიანი შიდა პროდუქტში (მშპ) მხოლოდ 6.9%-ს შეადგენდა. მცირემნიშვნეობა, მცირე-მოსავლიანობა, თანამედროვე ტექნოლოგიებსა და ინოვაციურ მეთოდებზე დაბალი ხელმისაწვდომობა, განათლებისა და ცოდნის დაბალი დონე, ფინანსებზე ხელმისაწვდომობის სირთულეები ეს ყოველივე დღესაც მოითხოვს სახელმწიფოს მხრიდან რეაგირებას. ევროკავშირში გაწევრიანების გზაზე, საქართველო ინსტიტუციურ რეფორმებს ახორციელებს, რათა სათანადოდ მოამზადოს სახელმწიფო უწყებები ამ მნიშვნელოვანი გარდაქმნისთვის. სოფლის განვითარებისა და სოფლის მეურნეობის სექტორი ამ მხრივ საყურადღებო ადგილს იკავებს.

ქვეყნის მთავარ პრიორიტეტებად რჩება: სასოფლო სამეურნეო პროდუქციის ექსპორტის ზრდა და იმპორტზე დამოკიდებულების შემცირება, სოფლად ცხოვრების დონის ამაღლება და ეკონომიკური აქტიურობის ზრდის ხელშეწყობა, ფერმერული მეურნეობების აღრიცხვიანობა და მონიტორინგი; ცხოველთა ჯანმრთელობისა და კეთილდღეობის მონიტორინგი; ბიოუსაფრთხოება; სურსათის უვნებლობა და სურსათის მიკვლევადობა; გამოწვევები პროდუქციის ექსპორტის ნაწილში ტექნიკური რესურსების მხრივ და კრიზისების მართვა და სხვა.

ბუნებრივია, საქართველოს მკვეთრი ჩამორჩენა სხვა მონინავე ქვეყნებთან შედარებით ერთ ჰა მიწის ფართობზე მიღებული მოსავლის მაჩვენებლით, სათანადო ცოდნისა და კვალიფიკაციის ნაკლებობით და თანამედროვე ტექნოლოგიების დანერგვის დაბალი მაჩვენებლითაა

განპირობებული. ბუნებრივია, ტექნოლოგიების დანერგვა ნებისმიერ ქვეყანაში, მათ შორის საქართველოში, სოფლის მეურნეობაში უდიდეს გავლენას მოახდენს ეკონომიკაზე: გააუმჯობესებს ტექნოლოგიურ ბაზას, შეიქმნება თანამედროვე ტექნიკითა და მეთოდოლოგიებით აღჭურვილი საწარმოები, მოხდება არსებული გადაძაბვა, კვალიფიციური ამაღლება, გაუმჯობესდება მართვის სისტემები და სხვა (Lazariashvili, T. 2024).

2023 წელთან შედარებით, ღვინის ექსპორტი 15%-ით გაიზარდა. ექსპორტირებული პროდუქციის მეორე ყველაზე მსხვილ კატეგორიაში შედიოდა არადენატურიებული ეთილის სპირტი, ალკოჰოლური სასმელები, ლიქიორები და სხვა ალკოჰოლური სასმელები, რომელთა ექსპორტმა 35,1 მლნ აშშ დოლარი შეადგინა. მიუხედავად იმისა, რომ აგრო ექსპორტის მთლიანი მაჩვენებელი 22%-ით გაიზარდა, ტყის თხილისა და სხვა თხილეულის ექსპორტი მნიშვნელოვნად შემცირდა (22%) წინა წლის იმავე პერიოდთან შედარებით 2024 წელს აღნიშნულმა მაჩვენებელმა 12,8 მლნ აშშ დოლარი შეადგინა). თუმცა ტყის თხილისა და სხვა თხილეულის წილი მთლიანი ექსპორტის მაჩვენებელში არ შეცვლილა და კვლავ 6% შეადგინა.

სოფლის მეურნეობის დარგის განვითარება, განსაკუთრებით განვითარებად ქვეყნებში, აუცილებელია ეკონომიკური ზრდისთვის. დადგენილია, რომ მშპ-ში სოფლის მეურნეობის დარგის ეკონომიკური ზრდა გაცილებით მეტად ამცირებს სიღარიბეს, ვიდრე სხვა დარგისა (Giovannucci et al., 2012).

საქართველოს სოფლის განვითარება ევროკავშირის ერთ-ერთი პრიორიტეტული მიმართულებაა, რომელიც სოფლისა და სოფლის მეურნეობის განვითარების ევროპის სამეზობლო პროგრამის, ENPARD-ის მეშვეობით ხორციელდება. აღსანიშნავია, რომ პროგრამა „ENPARD – საქართველო“ უკვე ათი წელია მიმდინარეობს. ENPARD-ის ფარგლებში, საქართველომ მოახდინა სოფლის განვითარების ინსტიტუციური, საკანონმდებლო და ადმინისტრაციული სისტემების ჰარმონიზება ევროკავშირის სოფლის მეურნეობის ერთიან პოლიტიკასთან, ENPARD-ის ფარგლებში ევროკავშირის დახმარება შემდეგ ძირითად საკითხებს ითვალისწინებს:

- სოფლის მეურნეობის ინსტიტუტების ეფექტიანობის გაუმჯობესება და მათი დახმარება სოფლის მეურნეობის სექტორის რეფორმირების პროცესში;
- სოფლად დასაქმებისა და საცხოვრებელი პირობების გაუმჯობესება მცირე ფერმერული კოოპერატივების გაძლიერებით და რესურსებზე ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფით;
- სოფლად სოციალური და ეკონომიკური შესაძლებლობების დივერსიფიკაციის ხელშეწყობა, განსაკუთრებით ქალებისა და ახალგაზრდების ჩართულობით, გარემო პირობების და კულტურული მემკვიდრეობის დაცვით.

დასკვნა

და ბოლოს, დასკვნის სახით, შეიძლება ავლნიშნოთ, რომ სოფლის მეურნეობის სექტორს უმნიშვნელოვანესი როლი აქვს ქვეყნებისა და მოსახლეობის ეკონომიკური კეთილდღეობის ზრდაში და საქართველოს ევროკავშირთან დაახლოების გზაზე. ისიც აღსანიშნავია, რომ დღეს საქართველოს ეს სექტორი ახალი გამოწვევების წინაშე დგას, რომელთა გადაჭრა აუცილებელია განვითარების პერსპექტივების მიზნების მიღწევაში. ევროკავშირის ბაზარზე შესვლის ნებართვის მისაღებად, საქართველოს სოფლის მეურნეობის პროდუქტებმა უნდა დააკმაყოფილონ შემდეგი ძირითადი მოთხოვნები:

- პროდუქტის ინგრედიენტები უნდა შეესაბამებოდეს ევროკავშირის მოთხოვნებს;
- ექსპორტიორს უნდა ჰქონდეს ინფორმაცია როგორც წარმოების სრულ ჯაჭვზე, ასევე ყველა შესაბამის ლაბორატორიულ ტესტზე, რომელიც საჭიროა მათი პროდუქციის უსაფრთხოების დასადაგენად.
- ევროკავშირში არსებული კონტროლის მექანიზმების მსგავსი სისტემის (ინსპექტირება, ზედამხედველობა, მონიტორინგი და ა.შ.) დანერგვა საჭირო იქნება საქართველოში.

ლიტერატურა

1. ლაზარიაშვილი, თ. (2024). „ინოვაციების და ახალი ტექნოლოგიების გამოყენების შესაძლებლობები სოფლის მეურნეობაში (საქართველოში)“. საერთაშორისო მულტიდისციპლინური კონფერენცია „ინოვაციური მიდგომები მეცნიერებაში“, 19-20 ოქტომბერი, თურქეთი.
2. ლაზარიაშვილი, თ. (2024). „ციფრული ტექნოლოგიების განვითარების შესაძლებლობები საქართველოს სოფლის მეურნეობაში“ საერთაშორისო მულტიდისციპლინური კონფერენცია „თანამედროვე გამოწვევები მეცნიერებასა და ინოვაციებში“ 22-23 ივნისი, იმერეთი
3. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური (2024). საქონლით საგარეო ვაჭრობა. <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/765/sakonlit-sagareo-vachroba>
4. Giovannucci, D., Scherr, S., Nierenberg, D., Hebebrand, C., Shapiro, J., Milder, J. & Wheeler, K. (2012). Food and Agriculture: The future of sustainability
5. Erkomaishvili, G., Kobalava, M., Lazariashvili, T., & Saghareishvili, M. (2017). Consumer Market of Agricultural Products and Agricultural Policy in Georgia. Proceedings of Conference: International Conference on Economics, Business and Marketing, Barcelona, Spain
6. ISET (2024). Agro Review. https://iset-pi.ge/images/AGRIIndex/Agri_Review/2020_AgriReview_December_GEO.pdf
7. Kharaishvili, E., & Lobzhanidze, N. (2024). Digital Transformation in Small and Medium-sized Enterprises: New Approaches and Challenges (focus: agricultural sector of Georgia). Medicon Agriculture & Environmental Sciences, 6(1). Article Type: Research Article ISSN: 2972-2691
8. ხარაიშვილი ე. (2023). კონფრონტაციის გავლენა აგროსასურსათო წარმოებაზე: გაურკვევლობა და მოლოდინები. საქართველოს ეკონომისტთა V ეროვნული სამეცნიერო კონფერენცია „საქართველოს ეკონომიკის პოზიციონირება კონფრონტაციული გლობალიზაციის პირობებში“. 8 სექტემბერი, თბილისი 2023. V ეროვნული სამეცნიერო კონფერენციის კრებული.

AGRICULTURAL DEVELOPMENT PROSPECTS ON THE PATH OF EUROINTEGRATION

Tamar Lazariashvili

Assistant Professor

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

tamar.lazariashvili@tsu.ge

Annotation

Agriculture is an important sector for the country's economy. The development of the sector is significant both for strengthening the country's food security and for the development of regions and improving the socio-economic conditions and general well-being of the rural population. This article discusses the prospects for agricultural development on the path of Eurointegration, substantiating the sector's importance for economic growth and the improvement of the population's well-being. The current state of Georgia's agricultural sector is analyzed, and the inhibiting factors that hinder agricultural development in Georgia are identified. At the end of the paper, conclusions are drawn, and recommendations are provided for the development of agricultural prospects.

Keywords: *agriculture, agricultural products, economic benefits, development prospects.*